

„LA IZVOARELE IMAGINAȚIEI CREATOARE”

**Studii și evocări în onoarea
profesorului Mircea Borcilă**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Editori:
Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop**

Argonaut & Eikon

Seria: PHILOGIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LA izvoarele imaginației creatoare : studii și evocări în onoarea profesorului Mircea Borcilă / editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop. – Cluj-Napoca : Argonaut, – București : Eikon , 2022. –

Bibliogr.

ISBN 978-606-085-113-4

ISBN 978-606-49-0753-0

I. Faur, Elena

II. Feurdean, Diana

III. Pop, Iulia

IV. Borcilă, Mircea (despre)

082.2(Borcilă,M.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOI: 10.26424/978-606-085-113-4

© Autorii își asumă răspunderea pentru ideile exprimate în materialele publicate./ The authors assume all the responsibility for the ideas expressed in the published materials.

Editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop

Tehnoredactare și copertă: Ioachim Gherman

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	17
Mircea Borcilă – Un promotor ilustru al științelor culturii.....	21
Mircea Borcilă – Activitate științifică și editorială	41
REVERBERAȚII	63
Iulian Boldea Sub zodia integralismului.....	65
Sanda Cordoș Schiță de portret în mișcare	72
Alin-Mihai Gherman Trei cuvinte rare	75
Ion Istrate Cum l-am cunoscut pe Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondența dintre Mircea Borcilă și Eugeniu Coșeriu	83
TEORIA ȘI FILOSOFIA LIMBAJULUI.....	121
Mircea Flonta Abordarea naturalistă și abordarea istoric-culturală a cercetării limbajului în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	123
Jesús Martínez del Castillo La filosofía hecha lingüística	145

CUPRINS

Dumitru-Cornel Vîlcu Sensul celor patru – o conversație imaginară despre poezie (și înțelegerea omului in-actual)	169
Floarea Vîrban Lingvistica [integrală] – știință eidetică?	206
HERMENEUTICĂ ȘI SEMIOTICĂ	227
Lucia Cifor Statutul și identitatea hermeneuticii literare	229
Aurel Codoban Trei întâlniri teoretice cu poeticianul Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Semiotica cognitivă și lingvistica cognitivă	277
LINGVISTICĂ, PRAGMATICĂ ȘI POETICĂ	315
Maria Aldea Termeni de gramatică. O abordare lexicografică	317
Iulia Bobăilă La metáfora científica y la anulación de la incongruencia. Implicaciones traductológicas	333
Oana Boc Poezia lui Gherasim Luca – armonia unei lumi dizarmonice. O abordare funcțional-tipologică	344
Eugenia Bojoga Dezbaterea limbă română sau „moldovenească” în spațiul online rusesc	364

CUPRINS

Pompiliu Crăciunescu O tainică relianță: poetician – poet	396
Daniela Filip La nature sémantique de l'ironie textuelle. Une approche de la perspective de l'intégralisme linguistique	407
Rodica Frențiu Tipologia textuală și discursul hagiografic	423
George Dan Istrate Metafora în terminologia artelor vizuale în română și italiană.....	441
Mariana Istrate Substitute stereotipice ale coronimelor în limbajul publicitar al turismului	454
Victoria Jumbei Configurații semantice cognitive în <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	469
Mihai Lisei Cuvântul scris și fotografia în reportajul de ziar. Modalități de analiză	480
Rodica Marian Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare	498
Ion Mării Note lexicografice	513
Nicoleta Neșu Câteva observații legate de rolul profesorului-vorbitor de limbă maternă în traducerea pedagogică utilizată în predarea limbilor străine.....	533
Cristian Pașcalău Modul orfic în poezia lui Teofil Răchițeanu. O abordare în lumina poeziei antropologice.....	543

CUPRINS

Iulia Pop Prolog de Nichifor Crainic. O lectură în cheie „semantic-logică” (Revelații la cursul de poetică)	569
Liana Pop Parcours métaphoriques: de l’écrit à l’oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică O privire, din perspectiva lingvisticii coșeriene, asupra vocabularului religios reflectat în dicționarele generale de limbă	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua’s Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă Desemnarea metaforică a <i>vieții</i> în limba română	641
Cristina Varga Metaforele conceptuale ale socializării online în limba română	669
Dina Vîlcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689
INTERFERENȚE CULTURALE	709
Doru Radosav Cărțile sfinte și retorica sentimentului religios	711
Ion Taloș Despre întâlnirile dintre culturi și efectele lor	720

CUPRINS

Rudolf Windisch Mircea Borcilă macht Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca bekannt	725
FOTOGRAFII.....	745
LISTA CONTRIBUTORILOR	759
TABULA GRATULATORIA.....	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	17
Mircea Borcilă – An Illustrious Promoter of Cultural Sciences	21
Mircea Borcilă – Scientific and Editorial Activity	41
REVERBERATIONS	63
Iulian Boldea Under the Sign of Integralism	65
Sanda Cordoș A Portrait Sketch in Motion	72
Alin-Mihai Gherman Three Rare Words	75
Ion Istrate How I Met Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondence Between Mircea Borcilă and Eugenio Coseriu	83
THEORY AND PHILOSOPHY OF LANGUAGE	121
Mircea Flonta The Naturalistic Approach and the Historical-Cultural Approach to Language Research According to Eugenio Coseriu	123
Jesús Martínez del Castillo Philosophy Made Linguistics	145

TABLE OF CONTENTS

Dumitru-Cornel Vâlcu <i>The Sense of Four – An Imaginary Conversation on Poetry (and the Understanding of the In-actual Man)</i>	169
Floarea Vîrban [Integral] Linguistics – an Eidetic Science?	206
HERMENEUTICS AND SEMIOTICS	227
Lucia Cifor The Status and Identity of Literary Hermeneutics	229
Aurel Codoban Three Theoretical Encounters With the Poetician Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Cognitive Linguistics and Cognitive Semiotics	277
LINGUISTICS, PRAGMATICS, AND POETICS	315
Maria Aldea Grammar Terms. A Lexicographical Approach	317
Iulia Bobăilă The Scientific Metaphor and the Cancellation of Incongruency. Translation Implications	333
Oana Boc The Poetry of Gherasim Luca – The Harmony of a Disharmonious World. A Functional-Typological Approach	344

TABLE OF CONTENTS

Eugenia Bojoga The Romanian vs. "Moldovan" Language Debate in the Russian Online Space	364
Pompiliu Crăciunescu A Mysterious Reliance: Poetician–Poet	396
Daniela Filip On the Semantic Nature of Textual Irony. An Approach in the Light of Linguistic Integralism	407
Rodica Frentiu Textual Typology and the Hagiographic Discourse	423
George Dan Istrate Metaphor in the Terminology of the Visual Arts in Romanian and Italian	441
Mariana Istrate Stereotyped Substitutes of Coronyms in the Language of Tourist Advertising	454
Victoria Jumbei Semantic-Cognitive Configurations in Povestea lui Harap-Alb by Ion Creangă	469
Mihai Lisei The Written Word and the Photo in the Newspaper Report. Possibilities of Analysis	480
Rodica Marian The Absolute Subject of Art and the Creative Alterity	498
Ion Mării Lexicographical Notes	513
Nicoleta Neșu Some Observations Regarding the Role of the Native Speaker Teacher in Pedagogical Translation Used in Foreign Language Teaching	533

TABLE OF CONTENTS

Cristian Pașcalău The Orfic Mode in the Poetry of Teofil Răchiteanu. An Approach in the Light of Anthropological Poetics	543
Iulia Pop “Prolog” by Nichifor Crainic. A Key Reading in Logical Semantics (Revelations in the Poetics Course)	569
Liana Pop Metaphorical Pathways: From Writing to Oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică Some Remarks on E. Coseriu's Structural Semantics and its Relevance for Lexicographic Definitions	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc BCU Cluj / Central University Library Cluj The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua's Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă The Metaphorical Designation of <i>Life</i> in the Romanian Language	641
Cristina Varga Conceptual Metaphors of Online Socialization in Romanian	669
Dina Vilcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689

TABLE OF CONTENTS

CULTURAL INTERFERENCES	709
Doru Radosav	
The Holy Books and the Rhetoric of Religious Feeling	711
Ion Talos	
On the Encounters Between Cultures and Their Effects	720
Rudolf Windisch	
Mircea Borcilă Makes Known	
Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca	725
PHOTOS	745
THE LIST OF CONTRIBUTORS	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIRCEA FLONTA¹

ABORDAREA NATURALISTĂ ȘI ABORDAREA ISTORIC-CULTURALĂ A CERCETĂRII LIMBAJULUI ÎN VIZIUNEA LUI EUGENIU COȘERIU

Acest volum omagial îmi prilejuiește o nouă întâlnire cu profesorul Mircea Borcilă. Cea dintâi fusese prilejuită de interesul nostru comun pentru opera lui Lucian Blaga. Mircea Borcilă a fost, o perioadă mai lungă de timp, președintele *Societății Culturale „Lucian Blaga”* din Cluj-Napoca. Pe atunci, această societate organiza în fiecare an, la începutul lunii mai, reuniuni consacrate operei poetului, dramaturgului și filosofului Blaga. Participam în mod regulat la acele reuniuni. L-am cunoscut, astfel, tot mai bine pe amfitrion. Păstrez cele mai plăcute amintiri legate de întâlnirile și discuțiile noastre din acei ani. Iată că, la o distanță destul de mare în timp, această carte dedicată personalității și operei lui Mircea Borcilă îmi oferă prilejul unei noi întâlniri. Atunci când editorii mi-au solicitat o contribuție la acest volum omagial, m-am întrebat, în mod firesc, dacă am putea găsi o temă ce ne interesează pe amândoi, despre care am putea discuta în cunoștință de cauză. Citind, chiar dacă cu multă întârziere, ceea ce a scris Mircea Borcilă despre opera lui Eugeniu Coșeriu, cu deosebire despre însemnătatea și actualitatea concepției asupra limbajului a acestui important lingvist, am găsit ceea ce căutam. Cultivarea memoriei și păstrarea în actualitate a operei unei personalități reprezentative a culturii umaniste române prilejuiește, astfel, o nouă întâlnire a intereselor și preocupărilor noastre. Spre deosebire de cea dintâi, pe aceasta din urmă o datorez în întregime citirii unor scrieri ale profesorului consacrate operei lui Coșeriu². Ele sunt cele

---

¹ Facultatea de Filosofie, Universitatea din București; mircea.flonta@yahoo.com.

² Vezi Mircea Borcilă (1996), *Eugeniu Coșeriu și orizonturile lingvisticii*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, nr. 5: 42–54; Mircea Borcilă (2000), „Cuvânt înainte” la Eugeniu Coșeriu, *Lección de Lingvistică generală*, Chișinău,

care m-au condus și m-au orientat în studiul unora dintre lucrările reprezentative ale lui Eugeniu Coșeriu, precum și la considerațiile ce urmează.

Lui Coșeriu, Mircea Borcilă îi atribuie o elaborare sistematică a bazelor conceptuale ale lingvisticii, ca disciplină centrală a științelor omului și ale culturii, prin delimitare critică față de orientări și programe de cercetare influente. Coșeriu caracteriza lingvistica drept disciplină centrală a științelor culturii³. În multe din considerațiile acestui proeminent lingvist al secolului al XX-lea, subliniază Mircea Borcilă, accentul cade pe evidențierea și afirmarea cu insistență a ceea ce deosebește obiectul cercetării în lingvistică de obiectul cercetării în științele naturii. Din această perspectivă, Coșeriu se delimitează de orientări influente în lingvistica secolului al XX-lea, elaborând o concepție originală asupra limbii. Profesorul Borcilă sublinia rolul pe care l-au avut anumite angajări de ordin filosofic în elaborarea și fundamentarea acestei concepții. Toate acestea sunt susțineri importante. Ele cântăresc greu. Merită, prin urmare, să fie examinate și discutate cu toată atenția.

În cele ce urmează, îmi propun, în principal, două obiective. Pe de o parte, să prezint concepția lui Coșeriu asupra limbajului, o concepție ce stă la baza înțelegerii lingvisticii drept știință a culturii. Pe de altă parte, să caracterizez poziția lui Coșeriu față de abordări influente în cercetarea lingvistică, abordări inspirate de demersuri care au fost încununuate de succes în științele naturii și, pe această bază, să înfățișez și să discut critica pe care o face naturalismului în lingvistică. Multe din observațiile lui Coșeriu reprezintă, după părerea mea, o contribuție la dezbaterile privitoare la orientarea metodologică a științelor culturii, în particular a lingvisticii. În continuarea unor remarci din scrieri ale profesorului Borcilă consacrate operei lui Coșeriu, voi urmări aceste obiective pe fundalul unei caracterizări generale a distincției dintre mari orientări

---

Editura Arc; Mircea Borcilă (2001), *Eugeniu Coșeriu și bazele științelor culturii*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, nr. 184–194: 37–47; Mircea Borcilă (2003), *Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei*, în „Dacoromania”, Cluj-Napoca, nr. VII–VIII: 47–77; Mircea Borcilă (2021), *Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii*, în Gheorghe Popa (ed.), *Eugeniu Coșeriu. Vocația universalității*, 2021: 58–69.

³ Într-un amplu interviu cu lingvistul român Nicolae Saramandu, Coșeriu spunea: „Limbajul este, pe de o parte, baza culturii, a întregii culturi și, pe de altă parte, este o formă a culturii. Adică numai limbajul are această posibilitate de a fi limbaj și realitate, în același timp, și de a vorbi și despre sine însuși” (Saramandu 1996).

metodologice în cercetarea culturii, a locului și a limitelor unor abordări consacrate de cercetarea naturii în științele culturii.

Câteva considerații de ordin istoric pot ușura, cred eu, apropierea de această temă. Încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea câștigase tot mai mult teren și mai multă autoritate, nu numai în rândul celor ce reflectează dintr-o perspectivă filosofică generală asupra metodelor cercetării științifice, ci și în cercuri tot mai largi ale lumii științifice, punctul de vedere că progresul cunoașterii în genere a fost și este puternic impulsivat de orientarea spre descoperirea relațiilor cauzale și a legilor care fac posibilă corelarea unei mari varietăți de observații disparate, ca și spre construcția unor modele abstracte, ce dezvăluie caracteristici structurale ale faptelor supuse cercetării. Marile înfăptuiri atribuite acestei orientări a cercetării în științele naturii i-au conferit tot mai mult prestigiu și o tot mai mare influență. Nu este, așadar, de mirare că tendința de a urma o orientare consacrată prin realizări epocale ale științelor naturii, altfel spus „orientarea după fratele mai mare”, s-a făcut tot mai mult simțită în științele omului și ale culturii, îndeosebi de la începutul secolului trecut.

Înainte de a caracteriza pe scurt această orientare, cu referire la unele din manifestările ei semnificative, voi face câteva precizări cu privire la expresia *științe ale culturii*, o expresie folosită în mod curent de Coșeriu. Pe scurt și foarte schematic, distincția dintre natură și cultură poate fi formulată astfel: expresia *natură* desemnează tot ceea ce există și persistă independent de existența și activitatea oamenilor, în timp ce termenul *cultură* stă pentru tot ce constituie rezultatul activității și al intervenției oamenilor de-a lungul istoriei. Atât natura, cât și cultura, sunt obiect al cercetării științifice. Există, prin urmare, cercetarea naturii și cercetarea culturii, științe ale naturii și științe ale culturii. În secolul al XIX-lea și mai târziu, expresiile folosite în mod curent pentru a desemna cercetările asupra lumii omului și a culturii erau *Geisteswissenschaften*, în germană, *sciences morales*, în franceză și *moral science*, în engleză. *Științe ale culturii* sau *științe ale omului* sunt însă expresii preferabile pur și simplu deoarece indică cel mai bine ceea ce deosebește obiectul cercetării acestor științe de obiectul cercetării în științele naturii⁴. Avem, așadar, pe de o parte *natura*, constituită din stări și evenimente determinate exclusiv de corelații cauzale și de legi, pe de altă parte *cultura*, în a cărei

---

⁴ Pentru înlocuirea expresiei *Geisteswissenschaften* cu *științe ale culturii* argumentase deja neokantianul Heinrich Rickert. Vezi cartea sa, în traducerea în limba română, Heinrich Rickert (2012 [1926]), *Știința culturii și știința naturii*. Traducere de Alexandru Boboc, Cluj-Napoca, Grinta.

cercetare un loc central îl ocupă descrierea și explicarea acțiunilor ființelor conștiente, conduse de scopuri și intenții.

Spre deosebire de științele naturii, în științele culturii, alături de cercetarea corelațiilor cauzale și legice, un loc important îl ocupă descrierea, explicația și anticiparea acțiunilor ființelor raționale, înzestrate cu capacități creatoare. Acestea sunt cercetări de natură diferită. Cauza și efectul, în genere determinările legate prin corelații legice, sunt independente din punct de vedere logic; relația dintre ele este descoperită și stabilită pe baza datelor experienței. Dimpotrivă, relația dintre scopuri și intenții legate de aceste scopuri, pe de o parte, și acțiuni, pe de altă parte, este o relație între temeuri și consecințe ce decurg din aceste temeuri. Acțiunile pot fi derivate din țelurile urmărite de agenții acțiunii și din opiniile acestora cu privire la condițiile necesare pentru împlinirea acestor țeluri. Spre deosebire de relațiile exprimate de legi, relația dintre temeuri și consecințe este o relație de natură conceptuală⁵. O constatare comună este aceea că în științele naturii explicațiile și predicțiile sunt formulate pe baza unor legi cauzale sau necauzale, în timp ce în științele culturii există explicații și predicții bazate pe cunoașterea unor corelații legice și cauzale, dar și multe explicații și anticipări ale acțiunilor prin raportare la scopuri și intenții ale unor ființe conștiente, înzestrate cu capacități creatoare.

Cu privire la relația dintre aceste două genuri de explicații și anticipări au fost formulate puncte de vedere diferite. Simplificând, putem distinge două mari orientări. Una dintre ele susține și subliniază calitatea științifică superioară a explicațiilor prin cauze și legi consacrate de cercetarea naturii și caracterizează evoluția spre maturitate a științelor omului drept procesul înlocuirii treptate, dar consecvente a explicațiilor și anticipărilor formulate prin raportare la scopuri și intenții prin explicații și predicții bazate pe cunoașterea unor corelații cauzale și legice. Cea de-a doua orientare relevă, dimpotrivă, că explicațiile și anticipările formulate cu referire la scopuri și intenții ale ființelor raționale, agenții acțiunii sunt nu numai indispensabile, dar ar trebui să ocupe o poziție centrală în științele culturii. Aceste două mari poziții privitoare la orientarea cercetării în științele culturii au căpătat diferite denumiri. Prima poziție, care afirmă existența unei metode generale, unitare a cercetării științifice și promovează orientarea spre descoperirea conexiunilor cauzale și legice, ca bază a unificării, explicației și predicției faptelor,

---

⁵ Tema este tratată pe larg de Georg Henrik von Wright (1995), *Explicație și înțelegere*. Traducere de Mihai D. Vasile, București, Humanitas. Originalul în limba engleză, *Explanation and Understanding*, a apărut în 1971.

a fost numită *monism metodologic*, în timp ce a doua, care susține existența unor particularități ale cercetării impuse de natura obiectului ei – lumea omului și a culturii – a fost desemnată prin expresia *dualism metodologic*⁶. Prima poziție a fost numită și *naturalistă*. Se sublinia, în acest fel, că orientarea generală și profilul cercetării în științele culturii sunt aceleași cu cele care au fost consacrate de realizările științelor naturii. Dacă adoptăm această expresie, atunci vom putea caracteriza multe dispute asupra orientării cercetării în științele culturii drept o înfruntare dintre o orientare *naturalistă* și una *culturalistă*.

Pentru a determina mai îndeaproape semnificația și miza acestei înfruntări poate fi utilă o prezentare sumară a unor orientări naturaliste mai radicale. La întrebarea de ce au câștigat prestigiu și influență asemenea orientări, un răspuns plauzibil este că o contribuție importantă au avut în această privință atât poziții de natură principială adoptate de cercetători, cât și succesul unor programe de cercetare inițiate de către aceștia. Ideea conducătoare, care a câștigat adepți încă în secolul al XIX-lea printre cercetători proeminenți din științele culturii, a fost aceea că garantul valorii științifice a oricărei cercetări este posibilitatea de a supune rezultatele ei controlului tuturor celor calificați, prin raportare la constatări ce privesc faptele. În consecință, ar trebui să fie inițiate programe de cercetare care favorizează atingerea într-o măsură cât mai mare a acestui obiectiv. Se afirma sau se sugera doar că cercetătorii din științele culturii ar trebui să urmeze acele căi pe care științele naturii au ajuns la înfăptuiri unanim apreciate și admirate.

Cea mai clară și mai netă expresie a acestei orientări a reprezentat-o ideea unității metodei științei. Această temă a fost promovată, în variante diferite, de filosofii importante ale secolului al XX-lea în lumea de limbă engleză, cum au fost empirismul logic, teoria metodei științei a lui Karl Popper sau filosofia lui Quine. Atât filosofii, cât și cercetătorii care promovau această temă făceau distincția dintre științe mai dezvoltate și mai puțin dezvoltate, adică dintre discipline mature din punct de vedere științific și discipline care ar trebui așezate pe „drumul sigur al științei”, prin reforme metodologice mai mult sau mai puțin radicale, promovate de noi programe de cercetare. Toți aceștia acceptau, fie și tacit, supoziția că cercetarea în științele culturii trebuie orientată după modelul metodologic oferit de cele mai dezvoltate științe ale naturii. Se presupunea că, pe măsură ce programe de cercetare

---

⁶ Pentru o caracterizare generală a acestor poziții, vezi Mircea Flonta (1991), *Controverse actuale cu privire la metoda științelor social-istorice*, în Angela Botez, Vasile Tonoiu, Cătălin Zamfir (coord.), 1991: 11-42.

orientate în acest fel vor înregistra progrese, în științele culturii va putea fi depășit, în mod treptat, recursul la descrieri și explicații formulate cu privire la intenții și scopuri ale actorilor, apreciate drept mai greu de supus controlului faptelor, adică a unor infirmări sau confirmări pe deplin concludente.

Orientări și programe de cercetare inspirate de asemenea vederi și aspirații s-au afirmat în secolul al XX-lea în diferite domenii ale științelor omului și ale culturii. Una dintre cele mai radicale a fost behaviorismul. Potrivit behaviorismului, obiectul cercetării științifice îl constituie comportarea agenților, care este intersubiectiv observabilă și nu stările lor mintale, subiective. Americanul B. Fr. Skinner, un cercetător pe deplin reprezentativ pentru această orientare, insista asupra contrastului dintre satisfacerea cerinței obiectivității, a controlabilității descrierii științifice și obiective nemăsurat de ambițioase pe care și le-au propus mulți cercetători ai lumii omului și ai culturii. El ajungea la concluzia că asemenea obiective vor trebui să fie sacrificate pentru a veni în mai mare măsură în întâmpinarea celor dintâi. Acesta a fost fără îndoială accentul care a conferit o mare putere de atracție programelor de cercetare behavioriste. Este cazul programului de cercetare inițiat și promovat de lingvistul american Leonard Bloomfield, la care s-a referit, adesea, Coșeriu. În lingvistică, sublinia Coșeriu, prețul pentru o asemenea orientare pretins riguros științifică a cercetării este limitarea acesteia la studiul relației dintre semne și referința semnelor, făcându-se abstracție de semnificația lor.

Foarte bine este ilustrată tema unității metodei științei, cu implicația ei fundamentală, distincția dintre științe dezvoltate și științe mai puțin dezvoltate, care ar trebui să se orienteze după cele dintâi, de unele orientări și programe de cercetare în antropologia culturală.

Încă de la mijlocul secolului trecut, inspirat de orientarea structuralistă în lingvistică, inițiată de Saussure, Claude Lévi-Strauss a propus o reformă radicală a cercetării în antropologia culturală. Principiul metodologic care o inspira era acela că aspectele relaționale ale fenomenelor culturale supuse cercetării sunt mult mai importante decât fenomenele ca atare. Tocmai aceste aspecte ar trebui să stea în centrul atenției cercetătorilor. O asemenea reorientare, credea Lévi-Strauss, ar permite descoperirea unor structuri și reguli de care subiecții nu sunt, de cele mai multe ori, pe deplin conștienți. Această reorientare ar indica o cale regală pe care ar trebui să pășească cercetarea științifică a culturii în genere. Merită, de asemenea, amintit un program de cercetare mai recent, denumit de inițiatorii săi *materialism cultural*. Inițiatorii acestui program caracterizează practicile, mentalitățile și instituțiile comunităților ome-

nești drept răspunsuri adaptative la ambianța naturală și socială ce constituie cadrul vieții unei anumite comunități. Centrală este pentru ei distincția dintre ceea ce numesc *infrastructura* și *structura* comunității. De infrastructură țin toate acele practici și reguli care asigură producerea și reproducerea condițiilor de care depind supraviețuirea și viața comunității. Suprastructura constă în credințe, simboluri și ritualuri prin care se exprimă reprezentările despre valori, reprezentări ce întemeiază reguli de comportare, obligații și interdicții. Principiul metodologic central al *materialismului* cultural este explicarea caracteristicilor suprastructurii pe baza rezultatelor descrierii infrastructurii, precum și explicarea schimbărilor ce au loc în suprastructură drept consecințe ale schimbărilor ce au loc în infrastructură. În acest cadru conceptual, subliniază inițiatorii programului, devine posibilă o cercetare ce constă, în principal, în formularea și testarea de ipoteze, adică o cercetare al cărei profil se apropie de acel tipar metodologic care a fost consacrat prin realizări exemplare ale științelor naturii⁷.

Există orientări naturaliste ale cercetării, în accepția dată aici expresiei *naturalism*, și în lingvistică? Care sunt acestea? Sunt întrebări la care putem căuta răspunsuri în lucrările lui Eugeniu Coșeriu. Bunăoară, în cuprinzătoarea retrospectivă istorică din partea introductivă a scrierii sale *Lecții de lingvistică generală*, publicată în 1981, autorul remarcă și subliniază o deosebire destul de pronunțată între orientarea generală a cercetărilor lingvistice în secolul al XIX-lea și în secolul al XX-lea. În lingvistica secolului al XIX-lea, dominantă a fost cercetarea istorică, în timp ce în lingvistica secolului al XX-lea balanța s-a înclinat în favoarea cercetării sistematice, teoretice. În această din urmă abordare, limba este cercetată în mod preponderent „independent de circumstanțele folosirii ei”, adică independent de vorbire. Sub anumite aspecte, lingvistica secolului al XX-lea se detașează de principii ale cercetării care au fost promovate de filosofia pozitivistă, cum sunt principiul faptului individual sau al „atomismului științific”, principiul substanței sau principiul evoluționismului, constata Coșeriu. Sub un aspect fundamental, orientarea cercetării lingvistice în secolul al XX-lea rămâne însă atașată de un principiu pe care l-a promovat pozitivismul. Coșeriu îl numește „principiul naturalismului”. Iată cum îl caracterizează el, în lucrarea menționată:

„Principiul *naturalismului* presupune, în primul rând, că toate faptele se reduc la fapte de tipul faptelor naturale: e ceea ce am constatat cu pri-

---

⁷ Pentru o prezentare a programului materialismului cultural, vezi Kirk R. Endicott, Robert L. Welsh (eds.) 2005.

vire la genurile literare și ceea ce vom constata, în continuare, cu privire la limbă. În consecință, se estimează că toate faptele – deopotrivă cele care aparțin sferei umane, cum ar fi arta sau limbajul – sunt supuse principiului cauzalității și celui al necesității, valabile în lumea naturii, adică faptele culturale sunt privite ca și cum ar fi fapte naturale, ca și când s-ar datora unor ‘cauze’ și ar fi guvernate de legi ale necesității. Corolarul metodologic al acestui principiu este că științele naturii sunt luate ca model pentru știință în general, iar faptelor culturale li se aplică modul de abordare și metode ‘naturaliste’⁸.

În cele ce urmează, voi prezenta, în linii mari, concepția lui Coșeriu asupra limbajului și asupra cercetării limbajului și voi înfățișa, pe acest fundal, modul cum a caracterizat și criticat el ceea ce califică drept orientare naturalistă a cercetării în lingvistică. Un bun ghid pentru o asemenea prezentare ne oferă scrierea de tinerețe a lui Coșeriu, *Sincronie, diacronie, istorie*, a cărei primă versiune a fost publicată, în limba spaniolă, în 1958.

În convorbiri din anii târzii, Coșeriu sublinia că el are o concepție generală asupra limbajului, distinctă de contribuțiile sale în diferite domenii ale lingvisticii. Și insista asupra observației că a ajuns la această concepție destul de devreme, că a elaborat-o și dezvoltat-o fără discontinuități, rupturi sau revizuri radicale. A existat, desigur, o desfășurare tot mai amplă a temelor, dar nu au fost formulate noi principii. Expri-mându-se în germană, Coșeriu spunea că în expunerea pe care o primește această concepție în lucrările sale se poate vorbi doar de *Entfaltung* (desfășurare), și nu de *Entwicklung* (evoluție)⁹. El era înclinat să creadă că o concepție asupra limbajului este nesatisfăcătoare dacă ea nu ia în considerare determinări fundamentale ale obiectului cercetării. Obiectul cercetării – în cazul lingvisticii, limba – trebuie să fie distins de o perspectivă sau alta asupra obiectului, perspectivă care ia în considerare doar unele determinări ale acestuia¹⁰.

Locul central, în concepția lui Coșeriu asupra limbii, îl ocupă distincția dintre *vorbire* și *limbă*. Vorbirea este apreciată drept primordială în raport cu limba. Se poate spune că vorbirea este mediul în care

---

⁸ Eugeniu Coșeriu 2000: 23.

⁹ Vezi Johannes Kabatek, Adolfo Murguía (1997: 139–140). Coșeriu făcea, în continuare, o observație demnă de atenție. Și anume observația că, dacă scopul cercetării științifice este acela „de a înfățișa lucrurile așa cum sunt ele”, atunci revizuri radicale în concepția ce orientează cercetarea indică, într-un mod lipsit de echivoc, că această cerință a fost încălcată.

¹⁰ *Ibidem*: 151–152.

funcționează limba și, totodată, viața limbii. Vorbirea este activitate, în timp ce limba este produsul activității. În afara vorbirii, limba nu are o existență concretă. Pentru lingvist, limba va reprezenta, așadar, un sistem derivat din cercetarea unei activități care este vorbirea. Nu vorbirea va trebui explicată din punctul de vedere al limbii, ci limba plecând de la vorbire. În timp ce limba este conținută în întregime în vorbire, vorbirea nu este în întregime conținută în limbă. Schimbarea, inovația în limbă, are loc în vorbire. Limba se schimbă în mod inevitabil, deoarece ea este vorbită. Iar vorbirea este o activitate a indivizilor, condusă de intenții și scopuri, prin urmare o activitate creatoare. Limba se preface prin vorbire, așa cum se preface și prin creație poetică. Întrebarea de ce au loc schimbări în limbă este, până la urmă, o întrebare lipsită de sens. Vorbitorii oricărei limbi sunt ființe active care utilizează limba și își exprimă astfel, în mod inevitabil, vocația lor creatoare. A întreba de ce limba se înnoiește prin vorbire – sublinia Coșeriu – înseamnă, până la urmă, a întreba de ce cei ce vorbesc o anumită limbă nu gândesc și nu simt mereu același lucru¹¹. Creația, expresie a intenționalității și a libertății subiecților, ține, așadar, de natura vorbirii.

Dacă așa stau lucrurile, atunci limba nu va putea fi descrisă și înțeleasă în același fel ca obiectele cercetării în științele naturii. De aici rezultă, așadar, limitele principale ale abordărilor naturaliste în cercetarea limbii. Orientarea cercetării în lingvistică trebuie să țină seama de natura obiectului cercetării. Ea va trebui să se concentreze, prin urmare, asupra unor corelații de ordin rațional, și nu causal, corelații ce reprezintă expresia libertății și a creativității vorbitorilor. Iată una dintre formulările acestei concluzii generale:

„Lingvistica trebuie să renunțe la obiectul irațional de a stabili legi cauzale în domeniul libertății. Căci această imposibilitate nu este empirică și ocazională, ci este rațională și, prin urmare, de nedepășit; ea se datorează nu unei imperfecțiuni a lingvisticii, ci naturii înseși a obiectului studiat”¹².

Este o concluzie ce se impune de îndată ce înțelegem că schimbarea lingvistică nu este doar schimbarea unui sistem dat, ci o „permanentă constituire a sistemului”. Nu există nicio contradicție între recunoașterea și sublinierea calității de sistem a limbii și atenția acordată schimbării ei neîntrerupte. Ar trebui, de aceea, să vorbim nu despre *sistem*, pe de o parte, și *schimbare*, pe de altă parte, ci despre „sistem în

¹¹ Vezi Eugeniu Coșeriu 1997: 95–96.

¹² *Ibidem*: 207.

mișcare”¹³. Descrierea va avea totdeauna obiect doar un anumit moment în procesul acelor schimbări și prefaceri de care se interesează istoria, ceea ce înțelegem mai bine atunci când ne dăm seama că în limbă tocmai înnoirea este cea care asigură buna ei funcționare¹⁴.

Toate aceste teme vor fi reluate și dezvoltate în lucrări mai târzii ale lui Coșeriu în modalități ce ilustrează observația că în considerațiile sale generale asupra limbajului a existat o „desfășurare”, dar nu o „evoluție” marcată de revizuirii și reconsiderări semnificative, pentru a nu spune radicale. Precizări importante în această privință găsim în *Lecțiile de lingvistică generală*. Aici, Coșeriu subliniază că afirmarea intenționalității și a creativității în tradiția filosofică idealistă a creat cadrul general în care capătă semnificație deplină distincția dintre *vorbire* și *limbă*. Încă Hegel distingea între *die Rede* (vorbirea) și sistemul vorbirii care este *die Sprache* (limba)¹⁵. Lui Coșeriu, distincția îi apare drept fundamentală pentru cercetarea lingvistică. Limba este făcută de vorbitori pentru vorbitori. Cei ce vorbesc o limbă au o cunoaștere a acestei limbi. Iar aceasta este cunoașterea primară de la care trebuie să pornească și cercetarea lingvistică. Există, desigur, alături de cercetare lingvistică centrată pe *producerea limbii*, cercetare lingvistică centrată pe *starea de limbă*¹⁶. Aprecierea lui Coșeriu este că tradiția filosofică idealistă a favorizat centrarea cercetării pe producerea continuă a limbii în vorbire, în timp ce tradiția pozitivistă și naturalistă a stimulat concentrarea cercetării asupra limbii ca sistem. Întrebarea centrală este, în primul caz, *pentru ce?*, în al doilea caz, *de ce?*. Abordarea va fi, așadar, preponderent finalistă sau cauzală. Punctul de vedere principial al lui Coșeriu este că limbajul, ca și mitul, arta, religia, tehnica sau știința, este o realitate culturală și trebuie cercetat ca realitate culturală. El va trebui să fie abordat, în acest sens, în mod finalist, și nu în mod cauzal¹⁷. Coșeriu invoca, în mod insistent, concepția lingvistului german Wilhelm von Humboldt. Acesta subliniase că limbajul este, mai întâi și înainte de toate, *activitate*, și nu *produs*. El distinge între activități creatoare care au *produce* și alte activități

---

¹³ Vezi, *ibidem*: 237–238.

¹⁴ *Ibidem*: 246–247.

¹⁵ *Ibidem*: 256–257.

¹⁶ Vezi Eugeniu Coșeriu 2000: 31.

¹⁷ Vezi Eugeniu Coșeriu 2000: 52. În acest sens va putea fi înțeleasă și următoarea observație a lui Coșeriu: „Numai idealismul este realist în științele culturii” (Nicolae Saramandu 1996: 142).

omenești care au doar *efecte*¹⁸. În spiritul acestor considerații, Coșeriu aprecia că lingvistica trebuie practică, înainte de toate, ca știință a culturii și că lingviștii mai buni sunt cei care au o cultură mai cuprinzătoare decât cea lingvistică, în primul rând o cultură umanistă, istorică și filosofică¹⁹.

În *Lecțiile de lingvistică generală*, Coșeriu afirma că dominante în lingvistica secolului al XX-lea sunt orientarea preponderent teoretică și naturalismul. Ceea ce avea în vedere atunci când folosea expresia *naturalism* era orientarea cercetării lingvistice după modele oferite de cele mai dezvoltate științe ale naturii. Coșeriu critica naturalismul susținând cu multă fermitate distincția dintre natură și cultură, dintre științele naturii și științele culturii. El sublinia că realizările științelor naturii nu ar trebui acceptate drept baza unor norme universale ale științificității²⁰. Ceea ce se poate pretinde și trebuie să se pretindă unei cercetări pentru a putea fi calificată drept *științifică* este ca rezultatele ei să aibă valoare obiectivă. În calitatea lor de științe, științele culturii trebuie să satisfacă această cerință, dar ele o vor face în modalități adecvate specificului obiectului cercetării, obiect care este produsul activității libere, creatoare a oamenilor.

Ce anume direcții sau orientări ale cercetării are în vedere, înainte de toate, Coșeriu atunci când afirmă că naturalismul domină cercetarea lingvistică în secolul al XX-lea? Din scrierile sale, va putea fi desprins, cred eu, un răspuns lipsit de echivoc la această întrebare. Vorbind de naturalism în lingvistică, Coșeriu viza, în primul rând, nu orientări naturaliste extreme, cum sunt behaviorismul lingvistic al școlii lui Bloomfield, ci structuralismul care s-a dezvoltat pornind de la paradigma²¹ pe care a oferit-o *Cursul de lingvistică generală* al lui Saussure.

¹⁸ Vezi Nicolae Saramandu 1996: 64.

¹⁹ „Dacă nu ai o cultură vastă, poți face lingvistică formală, poți face gramatică ș.a.m.d. Dar cele mai multe aspecte ale limbajului, în afară de aceste aspecte sistematice, nu le prea poți vedea, dacă nu știi istorie, dacă nu te ocupi serios cu istoria, dacă nu știi din literatură, dacă nu știi nimic despre filosofie ș.a.m.d.” (*ibidem*: 148).

²⁰ Vezi Eugeniu Coșeriu 2000: 49 și următoarele.

²¹ Nu am în vedere folosirea frecventă, foarte largă și laxă a termenului, pentru o mare varietate de configurații ideatice (teorii, concepții, viziuni generale și abordări programatice), ci utilizarea lui inițială, pentru realizări exemplare, acele realizări care oferă orientare și inspirație în activități creatoare din cele mai diferite, cum sunt cercetarea științifică, tehnologică sau producția literară, artistică și meșteșugărească.

Afirmația că *structuralismul* reprezintă o orientare naturalistă a cercetării poate suscita îndoieli. Și aceasta deoarece cercetarea în științele naturii este caracterizată, în mod curent, drept o cercetare orientată spre descoperirea conexiunilor cauzale, a corelațiilor legice de un nivel tot mai înalt de generalitate. Ne-am putea, prin urmare, întreba dacă o activitate orientată spre descoperirea și cercetarea structurilor ar putea fi caracterizată drept o cercetare orientată de acele obiective ce sunt proprii științelor teoretice ale naturii. Ce s-ar putea răspunde celor ce ar putea formula observații de acest gen și ar pune la îndoială că orientarea pe care a dat-o structuralismul cercetării în lingvistică ar fi o orientare naturalistă?

În încercarea de a răspunde la această întrebare, voi porni de la o observație. Și anume de la observația că impresia potrivit căreia caracterizarea cercetării științifice drept o activitate îndreptată spre cunoașterea legilor, respectiv caracterizarea cercetării științifice drept o activitate orientată spre cunoașterea structurilor ar fi două caracterizări în esență diferite și, în acest sens, incompatibile, este, cel puțin, discutabilă. În cercetarea naturii, ca și în cercetarea culturii, un obiectiv fundamental îl reprezintă identificarea și descrierea caracteristicilor structurale ale obiectelor cercetării, acele caracteristici care nu sunt în mod direct accesibile observației. Nu există o incompatibilitate între obiectivele unei cercetări teoretice care vizează cunoașterea legilor și ale uneia ce se interesează de structuri. Și aceasta deoarece legile descoperite prin cercetări teoretice, spre deosebire de regularități stabilite prin observații sistematice, vor putea fi caracterizate drept descrieri ale unor caracteristici structurale ale obiectului cercetării. În științele naturii, ca și în științele culturii, descoperirea unor asemenea caracteristici dezvăluie, de regulă, corelații până atunci nebănuite între fapte aparent fără nicio legătură unele cu altele. De aceea, caracterizarea cercetării teoretice drept cercetare orientată spre descoperirea legilor și drept cercetare orientată spre descoperirea structurilor nu par să fie caracterizări incompatibile. Căci, și într-un caz și în celălalt, este vorba de orientarea spre descoperirea unor caracteristici structurale ale sistemelor cercetate, făcându-se abstracție de determinări calitative, substanțiale. Aceasta este o orientare a cercetării care a condus la rezultate importante atât în științele naturii, cât și în cele ale culturii.

Există, prin urmare, bune temeiuri pentru a susține că orientarea pe care a dat-o structuralismul cercetării lingvistice este o orientare *naturalistă*. Căci este vorba de afirmarea într-un domeniu central al științelor omului a unei orientări a cercetării care este consacrată în științele naturii.

Confruntarea lui Coșeriu cu structuralismul se desfășoară pe terenul concepției generale asupra limbii. Limba, sublinia Coșeriu, poate fi cercetată atât într-un moment sau altul al evoluției sale, adică ca *sistem*, cât și ca *proces*, ca devenire, adică ca obiect al unei cercetări istorice. Expresiile *sincronie* și *diacronie* desemnează abordări diferite ale cercetării limbii. Limba însăși este caracterizată, atât prin devenire istorică, cât și prin aceea că ea are, în orice moment al timpului, o anumită structură. Nu există, sublinia, cu insistență, Coșeriu, o contradicție între „esența sistematică a limbii” și „natura ei istorică”²². El invoca o exprimare a lingvistului H. Schuchardt care a făcut observația că în limbă doar mișcarea este *reală* și doar repausul este *perceptibil*. Întrebările referitoare la structură și întrebările cu privire la istorie sunt, desigur, întrebări diferite, dar cercetătorul limbii nu trebuie să piardă din vedere că limba este mai întâi *funcție*, și apoi *sistem*. Sistemul îndeplinește o funcție. Iar dacă vorbirea este locul în care funcționează limba, dacă limba există doar prin vorbire, rezultă că pentru a înțelege modul cum funcționează și se schimbă limba cercetătorul va trebui să-și concentreze atenția asupra vorbirii²³, altfel spus asupra unei activități creatoare, orientate spre scopuri, nu asupra produsului, asupra sistemului. Tocmai concentrarea atenției asupra produsului, nu asupra activității, va fi caracterizată de Coșeriu drept „atitudine naturalistă față de limbă”²⁴.

În delimitarea lui Coșeriu față de naturalism, accentul cade, așadar, asupra observației că, dacă limba este produsul activității vorbitorilor, atunci această activitate va trebui să ocupe poziția centrală în cercetarea lingvistică. Ori creativitatea lingvistică poate fi cercetată doar pe planul finalității, adică prin raportare la intenții și scopuri prin care se manifestă libertatea și creativitatea agenților. Finalitatea este indisociabilă de intenționalitate și de libertate. Din această perspectivă devine clar că orientarea naturalistă a cercetării limbajului, orientare caracteristică și pentru structuralism, reprezintă o consecință firească și, totodată, inevitabilă a concentrării cercetării asupra limbii ca sistem, și nu asupra vorbirii, ca activitate liberă.

Concepția lui Coșeriu asupra limbajului a fost elaborată, în primul rând, prin delimitare față de acele orientări în cercetarea limbajului pe care el le califica drept naturaliste. Este mai potrivit, observa Coșeriu, să vorbim, nu de schimbarea unui sistem dat, cum ar fi limba, ci de o

²² Vezi Eugeniu Coșeriu 1997: 14 și următoarele.

²³ *Ibidem*: 27–29.

²⁴ *Ibidem*: 99.

„permanentă construire a sistemului”, prin activitatea vorbitorilor. Ei sunt cei care creează limba și o mențin ca tradiție. În loc să vorbim despre *sistem*, pe de o parte, și *mișcare*, *devenire* sau *schimbare*, pe de altă parte, este mai bine să vorbim despre „sistem în mișcare”, deoarece schimbarea nu este opusă naturii de sistem a limbii²⁵.

Ideea și intenția centrală a confruntării lui Coșeriu cu structuralismul lingvistic va putea fi caracterizată, prin urmare, spunând că structura limbii poate fi cercetată într-un mod naturalist, dar nu și devenirea ei, așa cum are ea loc în vorbire. Coșeriu aprecia că, în primul rând datorită ascensiunii structuralismului, lingvistica secolului al XX-lea s-a concentrat asupra unor cercetări teoretice, acordând mai puțină atenție cercetării istorice²⁶. Este ceea ce a favorizat estomparea unor deosebiri dintre lumea naturii și lumea culturii, dintre științele naturii și științele culturii, deosebiri ce derivă, în primul rând, din diferențe ce privesc obiectul cercetării. Este ceea ce nu obosea să sublinieze, cu orice ocazie, Coșeriu. Diferențele dintre lumea naturii și lumea culturii sunt cele care dau socoteală de limitele abordărilor structurale și cauzale în cercetarea culturii, în particular în cercetările asupra limbii.

În cazul lingvisticii, ca știință a culturii, Coșeriu a insistat îndeosebi asupra sublinierii a două limite ale abordărilor naturaliste. Prima dintre ele reprezintă o consecință a faptului că punctul de plecare al cercetării limbii îl constituie cunoașterea intuitivă a vorbitorilor acesteia. O a doua limită decurge din faptul că în lingvistică, ca și în orice știință a culturii, pe primul plan nu sunt întrebări de tipul *cum?* și *de ce?*, ci întrebări de tipul *pentru ce?*. Limbajul, și toate celelalte realități culturale, cum sunt arta, religia, știința, pot și trebuie să fie cercetate nu numai în mod cauzal și structural, ci, în primul rând, dintr-o perspectivă finalistă. Tendința de a privilegia abordarea structurală și cauzală, aprecia Coșeriu, este pronunțată la cercetătorii ai limbajului de orientare structuralistă. Ea poate fi însă puternică și la cercetătorii care nu sunt structuraliști, ba chiar și la unii critici ai structuralismului²⁷. În cazul

---

²⁵ Vezi *ibidem*: 237–238.

²⁶ Vezi E. Coșeriu 2000: 18.

²⁷ În lucrarea sa *Elemente de lingvistică generală* (1967), cunoscutul lingvist André Martinet scria: „Numai un punct de vedere strict sincronic poate permite să se lămurească faptele de limbă, făcându-se abstracție de nevoile schimbătoare ale omului, care cer, în fiecare clipă, o adaptare a instrumentului lingvistic” (Citat după traducerea românească de Paul Miclău, București, Editura Științifică, 1970, p. 6.). Pentru concepția asupra limbajului a autorului mai sus menționat este relevantă și afirmația că „...vorbirea nu face decât să concretizeze organizarea

tuturor acestor cercetători, remarca Coșeriu, adoptarea unei anumite concepții generale asupra științei „...reclamă ignorarea tocmai a ceea ce e esențial și definitoriu într-un obiect”²⁸.

Pentru a înțelege mai bine aprecierile pe care le-a formulat Coșeriu asupra operei unor lingviști importanți, ca și asupra prestațiilor altor lingviști, poate fi util să distingem două axe pe care se situează aceste aprecieri. Pe una dintre ele sunt evaluate contribuții la cercetarea unor aspecte ale limbajului, unele mai importante, altele mai puțin importante. Dacă aceste aspecte sunt reale, atunci rezultatele unor asemenea cercetări vor merita atenție și lor li se va acorda atenția ce li se cuvine. Pe o altă axă aprecia Coșeriu opera acelor cercetători care au promovat noi orientări, noi programe de cercetare în lingvistică. În acest caz, principalul sistem de referință al judecăților sale era concepția generală a acestor cercetători asupra limbajului. Iar judecățile sale erau formulate prin raportare la un criteriu pe care îl exprima prin cerința ca „lucrurile să fie spuse așa cum sunt”²⁹. Ce anume avea el în vedere prin această formulare?

Lămuriri în această privință a oferit Coșeriu îndeosebi în discuțiile pe care le-a purtat, în anii săi mai târzii, cu lingvistul român Nicolae Saramandu și cu mai tinerii săi colegi din Germania, Johannes Kabatek și Adolfo Murguía, discuții ale căror înregistrări au fost publicate în anii '90.

În cercetarea limbajului se dă curs cerinței ca „lucrurile să fie spuse așa cum sunt” dacă se pornește de la modul cum se prezintă limbajul vorbitorilor, de la ceea ce este cunoscut de către toți cei ce vorbesc o anumită limbă, și nu de la modele teoretice abstracte. Vorbitorul are cunoaștere intuitivă despre ceea ce este limba, sublinia Coșeriu. Iar orice răspuns acceptabil la întrebarea „Ce este limba?” va trebui să fie în acord cu această cunoaștere pe care o numea „știința originară a omului cu privire la el însuși”. „În fiecare știință – e același principiu... ‘obiectul este așa’, nu ‘eu îl văd așa’ sau ‘eu îl consider așa’”³⁰. De la începuturile sale ca cercetător independent în lingvistică, Coșeriu aprecia marile orientări din domeniu prin raportare la cerința acordului cu ceea ce știu cei ce creează și utilizează o anumită limbă. Punctul de plecare al

---

limbii” (p. 46). Referindu-se la Martinet, Coșeriu notează că acesta pleda pentru o abordare cauzală, și nu finalistă, deoarece considera că doar prima ar reprezenta „atitudinea științifică” (Vezi Coșeriu 2000: 79).

²⁸ *Ibidem*: 94.

²⁹ Sursa acestei exprimări, care survine adesea în scrierile lui Coșeriu, este un pasaj din dialogul *Sofistul* al lui Platon.

³⁰ Nicolae Saramandu 1996: 121.

activității sale de cercetător, ca și al raportării sale la mari orientări ale cercetării în lingvistică, a fost acela că vorbitorii, în calitate de creatori și utilizatori ai limbii, știu deja ce este limba³¹. Sarcina cercetării este de a întemeia și explica această cunoaștere, de a o extinde și de a o aprofunda³². Coșeriu preciza că nu este vorba de acea cunoaștere care se exprimă în ceea ce vorbitorul spune despre limbă, ci în ceea ce face el, ca vorbitor al limbii. Vorbitorul are dreptate când vorbește, nu când spune cum vorbește. Atunci el poate greși³³. În acest sens, în lingvistică, ca și în alte științe ale culturii, nu va exista loc pentru ipoteze cu privire la obiectul cercetării. Beneficiem de o „cunoaștere originară” care ne spune ce este limba. Lingvistul însuși nu poate face abstracție de această cunoaștere deoarece, altfel, el nu va putea determina dacă ceva este limbă sau nu³⁴.

Atunci când se referea la acele concepții asupra limbii ce orientează cercetările lingvistice, Coșeriu insista asupra distincției dintre științele culturii și științele naturii. Limba, sublinia el, aparține culturii. Prin urmare, lingvistica este o știință a culturii. Structurile și legitățile, lumea necesității, constituie obiectele privilegiate ale cercetării în științele naturii. Dimpotrivă, acțiunile libere și creatoare, ca și produsele acestor acțiuni, reprezintă domeniul central al cercetării în științele culturii. Legilor din științele naturii le corespund, în științele culturii, reguli și norme. Este absurd să formulăm ipoteze cu privire la ceea ce știm deja în mod intuitiv. În științele culturii, ipotezele privesc doar ceea ce este particular, determinat în mod istoric. În cercetarea lingvistică, practică ca cercetare a culturii, raportul dintre general și particular va putea fi caracterizat drept raportul dintre *posibilitate* și *fapt istoric*. Este greșit să echivalăm acest raport cu raportul dintre legi și aplicarea legilor în științele naturii. De la posibilități la fapte istorice se trece prin decizia și acțiunea liberă a oamenilor³⁵.

Această înțelegere a lingvisticii, ca știință a culturii, stă și în centrul confruntării lui Coșeriu cu orientarea în cercetarea limbajului pe care a promovat-o Noam Chomsky. După cum se știe, Chomsky a insistat asupra a

---

³¹ „Aceste activități sunt propriile noastre activități și fiecare dintre noi știe, de fapt, în mod intuitiv ce este ‘limba’; fiecare știe ce este ‘o limbă’ ș.a.m.d.; el însuși, ca vorbitor, este subiect al acestei activități și, de fapt, creator” (Johannes Kabatek, Adolfo Murguía 1997: 176).

³² Vezi *ibidem*: 177.

³³ Vezi *ibidem*: 129.

³⁴ Vezi *ibidem*: 179.

³⁵ Vezi *ibidem*: 196–197.

ceea ce distinge acea abordare a cercetării limbajului pe care o propunea de abordarea behavioristă, abordare care fusese dominantă în lingvistica americană la mijlocul secolului al XX-lea. Această delimitare nu l-a condus însă la o îndepărtare de naturalism în genere. Dimpotrivă, prin cercetările sale, Chomsky a urmărit să ofere prestigiu și forță de convingere orientării naturaliste în cercetarea limbajului. El revine cu insistență asupra ideii că limba va trebui să fie cercetată ca un „obiect biologic”, adică așa cum sunt cercetate obiectele științelor naturii. Aspectele cruciale ale limbajului, susține el, sunt „părți ale lumii naturale”³⁶. Într-o expunere intitulată *Naturalism and Dualism in the Study of Language and Mind*, din 1993, Chomsky afirma: „... o ‘abordare naturalistă’ a minții cercetează aspecte mintale ale lumii așa cum cercetează alte aspecte ale lumii, încercând să construiască teorii explicative inteligibile, cu speranța unei eventuale integrări a acestora în ‘miezul’ științelor naturii”³⁷. Și preciza că cercetarea limbii, ca „obiect natural”, constituie un domeniu central al cercetării naturaliste a minții omului.

Cum judeca și aprecia Coșeriu, din perspectiva înțelegerii lingvisticii ca știință a culturii, concepția asupra limbii și opera științifică a lui Chomsky?

Împotriva abordării lui Chomsky, ca și împotriva abordărilor structuraliste, Coșeriu afirma primatul istoriei în înțelegerea limbii. El pornea de la supoziția că ceea ce se poate spune mai important despre limbă în genere rezultă din rezultate ale cercetării diferitelor limbi, în calitate obiecte istorice. Coșeriu îi contesta pur și simplu lui Chomsky calitatea de „teoretician al limbajului”, deoarece obiectul lucrărilor sale, sublinia el, este doar gramatica. Iar gramatica la Chomsky este mai mult sintaxă. Varietatea sociolingvistică, stilistică și dialectală a limbilor nu îl interesează. Obiectul cercetărilor sale este un vorbitor sau auditor ideal. Concluzia trasă din aceste constatări a fost drastică:

„Numai împrejurarea că, în lingvistica modernă, s-a considerat că descrierea e cea mai importantă, și că descrierea structurii e lucrul cel mai important, iar nu istoria și toate relațiile limbajului ș.a.m.d., a făcut să se ajungă la situația aceasta că Chomsky este considerat un mare lingvist”³⁸.

Influența pe care a exercitat-o și o exercită Chomsky asupra cercetărilor în lingvistică era apreciată de Coșeriu drept dăunătoare, în măsura

³⁶ Vezi Noam Chomsky 2006: 175.

³⁷ Noam Chomsky 2000: 76. Semnificativ este faptul că Chomsky obișnuiește să califice poziția opusă poziției sale naturaliste drept *dualistă*.

³⁸ Nicolae Saramandu 1996: 144.

în care interesul pentru cercetarea schimbărilor în limbă, pentru determinările sociale și culturale ale acestor schimbări era apreciat de Chomsky drept unul de natură „empirică”, în mod ironic drept „colecție de fluturi”³⁹.

Pe primul plan al confruntării cu concepția asupra limbajului a lui Chomsky a stat înțelegerea creativității. Pentru Coșeriu, creativitatea limbajului consta, în primul rând, în creația de noi reguli, și nu doar în aplicarea unor reguli, ca la Chomsky. Creativitatea în aplicarea regulilor și creativitatea în schimbarea regulilor, sublinia Coșeriu, este aceeași creativitate⁴⁰. Această concepție dinamică asupra limbii, el o opunea concepției lui Chomsky. Se poate observa, de asemenea, că deosebirea dintre Coșeriu și Chomsky în înțelegerea creativității constituie o consecință a deosebirii dintre abordarea cercetării limbii drept structură a minții omului și abordarea limbii drept „depozitar al tradiției istorice a unei comunități”. Nu este, așadar, de mirare că ceea ce-l interesa pe Chomsky în cercetarea limbii putea fi abordat prin demersuri consacrate în cercetarea naturii, în timp ce ceea ce îl interesa, în primul rând, pe Coșeriu nu putea fi cercetat în acest mod.

Delimitându-se de Chomsky, Coșeriu sublinia, într-un prim pas, că acesta nu este un lingvist, ci doar un cercetător al gramaticii. Într-un al doilea pas, îl critica pe Chomsky susținând că „... gramatica *per definitionem* nu poate fi făcută ca gramatică universală, ci numai drept gramatică a unei anumite limbi”⁴¹. Gramatica universală este doar un model al gramaticii pur și simplu. Din perspectiva științei culturii, limba există doar ca limbă istorică a unei anumite comunități. Limbajul omenesc ca atare poate să constituie, desigur, obiectul unei cercetări structurale și cauzale. Limbile vorbite de comunitățile omenești sunt însă realități culturale cu determinări istorice specifice. Asemenea determinări nu sunt accesibile unei cercetări naturaliste.

Ne putem întreba și este firesc să ne întrebăm cum se explică puterea de atracție pe care au exercitat-o, în lingvistica ultimului secol, programe de cercetare naturaliste, cum sunt structuralismul sau gramatica universală a lui Chomsky. Iată o presupunere ce pare să fie plauzibilă.

Inițiatorii și susținătorii acestor programe au fost animați de convingerea că prin ele va fi impulsionată și consolidată o orientare strict științifică a cercetărilor lingvistice. Și aceasta deoarece rezultatele unor cercetări sistematice, relaționale, susținute adesea prin construcția unor

---

³⁹ *Ibidem*: 146.

⁴⁰ Vezi Johannes Kabatek, Adolfo Murguía 1997: 163–167.

⁴¹ Vezi *ibidem*: 241.

modele structurale, sunt prin excelență reproductibile și controlabile. Se lasă să se înțeleagă că dimensiunile istoric-culturale ale limbilor comunităților omenești, care se pretează mai puțin unor cercetări de acest gen, nu pot pretinde să fie situate pe primul plan al atenției acelor cercetători care sunt preocupați, înainte de toate, să promoveze dezvoltarea lingvisticii ca știință riguroasă. Dacă o asemenea presupunere va fi apreciată drept plauzibilă, atunci substratul dezacordului și al confruntării dintre promotorii și criticii orientărilor naturaliste în lingvistică îl va constitui opțiunea de a acorda prioritate, fie controlabilității stricte a rezultatelor cercetării, care favorizează consensul tuturor celor în cunoștință de cauză, fie, dimpotrivă, concentrării cercetării asupra dimensiunilor istorico-culturale ale limbilor, în întreaga lor amploare și complexitate. O supoziție răspândită, de cele mai multe ori *tacită*, este că aceste două cerințe, cea a asigurării unui control cât mai riguros al rezultatelor cercetării, respectiv cea a cuprinderii obiectului cercetării – limba – în întreaga amploare și bogăție a determinărilor sale, ar sta una în calea celeilalte. Așadar, una dintre ele ar trebui, cel puțin într-o anumită măsură, să fie trecută cu vederea pentru a se putea da deplină satisfacție celeilalte.

Mi se pare îndoielnic că Eugeniu Coșeriu ar fi acceptat o asemenea analiză a substratului dezacordului dintre susținătorii și criticii orientărilor naturaliste în lingvistică, ca și concluziile ce decurg din ea. Înclin să cred că el ar fi reacționat subliniind că, pe căi diferite și prin modalități specifice, cerința controlabilității rezultatelor va putea să fie satisfăcută și în cercetări consacrate dimensiunilor cultural-istorice ale limbilor comunităților omenești, ca și în cercetările asupra vorbirii. Evoluția cercetării științifice a evidențiat marea varietate a căilor pe care se poate veni în întâmpinarea acestor cerințe. În științele culturii, ca și în cele ale naturii, ceea ce se cere este să fie asigurat caracterul public, așadar reproductibil, al demersurilor prin care cercetătorii au ajuns la rezultatele pe care le comunică. Dacă această cerință va fi satisfăcută, atunci ele vor putea fi reproduse de toți cei ce posedă pregătirea și experiența necesare. Discriminarea contribuțiilor științifice autentice de multe alte descrieri, relatări, explicații și interpretări date faptelor se pune în termeni specifici în fiecare domeniu al cercetării. Pentru a distinge în mod clar aceste contribuții nu este câtuși de puțin necesar să fie formulate reguli și criterii valabile pentru cercetarea științifică în genere, acele reguli și criterii care ar defini o presupusă „metodă generală a cunoașterii științifice”. Sunt reguli și criterii prin care științe calificate drept „dezvoltate”, „mature” ar indica calea pe care ar trebui să pășească alte discipline și domenii ale

cercetării. Dacă încercăm însă să răspundem la întrebarea cum sunt posibile cunoștințele cu valoare obiectivă, atunci experiența pe care ne-o oferă istoria dezvoltării cercetării științifice a culturii relevă o varietate mare a căilor pe care au fost obținute ele, o varietate ce constituie, înainte de toate, expresia particularităților obiectelor cercetării. Cercetări ce pot fi calificate, cu bune temeiuri, drept științifice în baza controlabilității rezultatelor, a consensului celor în cunoștință de cauză, se aseamănă și se deosebesc sub diferite aspecte. Așadar, cerințe necesare și suficiente pentru a conferi valoare științifică rezultatelor unei cercetări vor putea fi satisfăcute prin căi din cele mai diferite. Este ceea ce explică existența unor deosebiri importante între demersurile cercetării în diferite științe ale culturii, în particular în cercetarea lingvistică, ca și apropieri și distanțări ale acestor demersuri de cele consacrate de științe ale naturii⁴².

Coșeriu a menționat, nu o dată, importanța pe care a avut-o pentru elaborarea și dezvoltarea vederilor sale cu privire la limbă și la orientarea cercetărilor lingvistice studiul operelor unor filosofi ca Aristotel, Leibniz, Vico, Hegel sau Croce. Ideile directe care l-au condus în cercetările sale, ca și în confruntările cu diferite direcții și programe de cercetare din lingvistica vremii sale, poartă însă, în primul rând, pecetea a ceea ce a învățat el din propria experiență de cercetător. Este sensul în care filosofia lui Coșeriu va putea fi caracterizată drept „o filosofie a cercetătorului”⁴³.

BIBLIOGRAFIE

Borcilă, Mircea (2021), *Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii*, în Gheorghe Popa (ed.), *Eugeniu Coșeriu. Vocația universalității*, Chișinău, Editura Știința, p. 58–69.

---

⁴² Pentru o discuție amplă a temei, vezi Mihail-Radu Solcan (2012). Iată doar una din observațiile autorului: „Ce elemente comune au, de pildă, fizica și istoria literară... Cercetători precum Jonathan Gottschall au sugerat folosirea statisticii în critica și istoria literară; acesta ar fi un element comun cu fizica și cu alte științe. În practică însă, cele mai multe cercetări de istorie literară au prea puține lucruri comune cu fizica. Capetele continuumului pot fi foarte diferite, dar între vecini există constant elemente comune” (2012: 299–300). Vezi și Mircea Flonta 2015: 15–35.

⁴³ Despre această temă, cu referire la înțelegerea fizicii cuantelor, vezi Mircea Flonta (2022).

Borcilă, Mircea (2003), *Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei*, în „Dacoromania”, Cluj-Napoca, nr. VII–VIII, p. 47–77.

Borcilă, Mircea (2001), *Eugeniu Coșeriu și bazele științelor culturii*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, nr. 184–194, p. 37–47.

Borcilă, Mircea (2000), *Cuvânt înainte*, în Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, Editura Arc.

Borcilă, Mircea (1996), *Eugeniu Coșeriu și orizonturile lingvisticii*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, nr. 5, p. 42–54.

Chomsky, Noam (2006), *Language and Mind*, Cambridge University Press.

Chomsky, Noam (2000), *New Horizons in the Study of Language and Mind*, Cambridge University Press.

Coșeriu, Eugeniu (2000), *Lecții de lingvistică generală*. Traducere de Eugenia Bojoga, Chișinău, Editura Arc.

Coșeriu, Eugeniu (1997), *Sincronie, diacronie și istorie*. Traducere de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică.

Endicott, Kirk R., Welsh, Robert L. (eds.) (2005), *Taking Sides: Clashing Views and Controversial Issues in Anthropology*, 3rd edition, MacGraw-Hill.

Flonta, Mircea (2022), *Filosofia cercetătorului*, București, Editura Humanitas.

Flonta, Mircea (2015), *Implicații și consecințe ale unui răspuns la întrebarea «Ce este filosofia științei?»*, în Mircea Flonta, Emanuel-Mihail Socaciu, Constantin Vică (eds.), *Filosofia științelor umane. In memoriam Mihail-Radu Solcan*, București, Editura Universității din București.

Flonta, Mircea (1991), *Controverse actuale cu privire la metoda științelor social-istorice*, în Angela Botez, Vasile Tonoiu, Cătălin Zamfir (coord.), *Epistemologia științelor sociale*, București, Editura Politică, p. 11–42.

Kabatek, Johannes, Murguía, Adolfo (1997), «Die Sachen sagen wie sie sind...». *Eugenio Coseriu im Gespräch*, Tübingen, Gunter Narr Verlag.

Martinet, André (1970 [1967]), *Elemente de lingvistică generală*. Traducere de Paul Miclău, București, Editura Științifică.

Rickert, Heinrich (2012 [1926]), *Știința culturii și știința naturii*. Traducere de Alexandru Boboc, Cluj-Napoca, Editura Grinta.

Saramandu, Nicolae (1996), *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu*, București, Editura Fundației Culturale Române.

Solcan, Mihail-Radu (2012), *Filosofia științelor umane: o introducere*, București, Editura Universității din București.

von Wright, Georg Henrik (1995 [1971]), *Explicație și înțelegere*. Traducere de Mihai D. Vasile, București, Editura Humanitas.

MIRCEA FLONTA

**THE NATURALISTIC APPROACH AND THE HISTORICAL-CULTURAL
APPROACH TO LANGUAGE RESEARCH
ACCORDING TO EUGENIO COSERIU
(Abstract)**

At least since the second half of the nineteenth century, and especially in the last century, the controversy between researchers who promote naturalistic approaches and those who support the methodological autonomy of the cultural sciences has become increasingly clear. Building on some remarks by Mircea Borcilă, this study aims to highlight Eugenio Coseriu's remarkably original contribution to the critique of naturalism in linguistics and cultural sciences in general.

Key words: natural sciences – cultural sciences, causal approach – finalist approach, naturalistic approach – culturalist approach to linguistic research.

BCU Cluj / Central University Library Cluj